

Tervszerű Budapestet

Budapest rendezési tervét a természet alkotta. Az erdő koszorúzta hegyvonulat, a hatalmas folyam, túlparton a síkság, mint eleven erő jelölte ki a város részeit: az üdülő- és lakóterületeket, a szellemi munka, a kereskedelem és ipar épületeinek helyét: a hegyek felől fúvó, uralkodó szélirány még egyértelműbbé, kedvezőbbé teszi a helyzetet. Az ember tervezőakarátának ezt a természeti parancsot kell megértenie, tiszteletben tartania, s következetesen alkalmaznia.

Nagyjából így is történt. A parkerdők zöld sávja, a Római-part vízi élete, a dombokra települt villaövezet; a pesti parton a cityben a kormányzati és kereskedelmi centrum, a kisipar, — majd legkívül, északon a „tisza” elektromos és gépipar, délen, az Illatos út táján, a „búzós” vegyipar ezt a természet diktálta törvényt követte.

Mi építészek, a város szerelmesei, ezt a kincset érő adottságot szerettük volna tervszerűen, nagyvonalúan továbbfejleszteni. Így született meg, többek közt például az Aranyhegyi stadion terve, vízisportteleppel kombinálható olimpiai várossal, stb. (1943-ban a Bartha Miklós Társaság kiadványában „Tervszerű Budapest” címen) Megvalósulását a kapitalista társadalom egyéni teletulajdona, érdekei nem tette lehetővé. Mindezt a szocialista társadalomtól lehetett várni.

Sajnos — az indokolt remény ellenére — talán soha annyi tervszerűtlen telepítés, a város szerkezetének ellentmondó építkezés nem történt, mint éppen az utolsó évtizedekben. E súlyos állítást néhány példa is kellően bizonyítja:

A talán legelső nagy lakásépítkezést, a „József Attila”-telepet a búzós gyárövezet közvetlen szomszédságában helyezték el, — s az ott lakók a megmondható, hogy ez milyen nagy gondhátának bizonyult. A budai zöldövezetbe és villanegyedbe viszont számos — oda nem való — kutatóintézetet építettek.

Hogy a Népstadion a város legfőbb helyén épült — az olimpiai várossá fejlesztendő aranyhegyi koncepció helyett —, annak már elég kárát láttuk: nem kaptuk meg egy olimpia rendezésének jogát, amit pedig a sportban elért eredményeink jogán, már régen kiérdemeltünk volna. Óbudára viszont — a gázgyár és a Goldberger kitelepítése helyett — számos új üzemet helyeztek el.

De nem volt koncepció más területen sem:

A filmipar az egész világon centralizálva helyezték el. Nem véletlen Cinecittá, Buftea, Barrandov, vagy akár Hollywood. Csak Budapesten épültek az új filmlevesztmények is összevissza, szétszórva a város területén.

Az MTI székháza nemcsak a szemet bántja a Naphegy gerincén, de a sajtócentrum megközelítése sem ideális.

Az „egyetemi város” létesítésére jó alkalom kínálkozott a Műegyetemhez csatlakozó látványosi parton; új kollégiumaink, ifjúsági szállónk mégis távol épültek minden oktatási intézménytől, sportpályától. Általában, minden nagyobb létesítmény, beruházás oda helyeztetett, ahol éppen üres hely volt. (Lásd Hotel Wien és Volga!) Egy-egy jobb telekért intézmények, vállalatok harcoltak — s az erősebb győzött, de nem a városépítési koncepció.

Hogy ez évek folyamán így történt, annak bizonyára több oka van. Így: a Közmunka Tanács, majd utóda, az Országos Építészeti Hivatal megszüntetése. A szocialista nagyvárosokban általános „főépítész” is — aki egyszemélyi felelős a városfejlesztésnek — nálunk csak rövid, átmeneti ideig működött. Nem volt hál gazdája a városfejlesztésnek, de hosszú ideig még csak elfogadott, jóváhagyott rendezési terve sem. Most már van. Megtekinthető volt a Tanács körúti kiállító termében. Sajnos, az ilyen jellegű szakter — akár egy zenei partitúra —

csak szakember számára érhető, értelmezhető; a laikus közönség alig lát belőle többet, mint vonalak halmazát. (A látogatókönyvben is tapasztalhattuk.) Előnyösebb lett volna a tervet perspektívus rajzokkal, modellekkel is illusztrálni, magyarán, szöveggel érthetőbbé tenni, hogy a lakosság — valószínűleg utólag — véleményt alkothasson róla.

A kiállított tervek tanulmányozása azonban a szakszemléltetőben is több szempontból kétséget támaszt.

Sok korszerű fejlesztési elgondolás mellett — amelyek közül a legsikerültebbnek az alközpontok kiépítését és a fő forgalmi utak rekonstrukcióját találjuk — a terv az elkövetett hibákat nemcsak helyben hagyja, de nem egyszer még tovább is fejleszti.

Talán elég, ha rámutatunk arra, hogy Óbudán nemcsak a régi füstös gyár kitelepítését nem írja elő, de számos új üzemi és raktárterületet irányoz elő, jöjjék ez a keskeny, hegyvonulat és víz közötti sáv a város legjobb levegőtől területe, tehát kizárólag lakó- és üdülő-, sportövezetnek kéne megőrizni! Vagy arra a tényre, hogy a Városligetnek a Dózsa György út menti széles sávját intenzív beépítésű területnek jelöli ki.

Még a legfejlettebb elképzelésből, az úthálózat-fejlesztési tervéből is hiányzik az a nagy sugarú, mentesítő gyűrű — amely ma már minden nagyváros körül létezik —, hogy az átmenő forgalmat a város területéről, mindkét fél érdekében — kikapcsolhassák. A terv szerint e célra (mikor?) — a múlt Budapestjének is a „Sugár út”, a Hősök tere, a Nagykörút, a Vár és a Parlament adták meg a jellegét, sajátos értékét, szépségét.

A magyar építészek alkotó képzelete az elmúlt félszázad alatt is számos értékes elképzelést adott:

Az óbudai amfiteátrumtól az aquincumi rommezőig terjedő „Via Antiqua” (az Olgyay testvérek terve); Pogány Móric Clark Ádám tér kiképzése; Ligeti Pál „várostengely” (melynek figyelembevételével épült az egykori Pénzügyi Központ — ma KGM-palota — féldoldali beugrással — lebontható tűzfaltakaró szárnyal stb. —, mint ha csak ismeretlen elképzelések lennének a tervekészítők előtt.

De hiányzik a fejlesztési tervből: az egyetemi város, a filmközpont, a közigazgatási centrum elhelyezése — a Nemzeti Szalon, a Kortársi Múzeum — (van viszont a szűkebb Belváros területén, ahonnan az autóforgalom előbb-utóbb kitiltandó, 5 garázsépület), hiányzik a fürdőváros fejlesztése, a hotelek tervszerű telepítése, a színházutca, az olimpiai stadion stb. — avagy mindez a jövőben is ötletszerűen, netán parkjaink rovására lesz majd elhelyezve?

Építészeti gondolatot sajnos, keveset találunk ebben a tervben. Pedig ez nem összeegyeztethetetlen a telepítési, közlekedési, funkcionális szempontokkal, sőt az ad lendületet, értelmet, lelket az egésznek — mint azt a múlt: Nagy Péter Leningrádjá, vagy Haussman Párizsa is bizonyítja.

Szerelmes városom, mindennek ellenére, ma még gyönyörű. Igaz: a budai hegyek intenzív beépítése, a sok primitív „társasház” sokat rontott rajta, de a jövő még előttünk áll. Ideje, hogy tervszerű államépítésünk a tervszerű városfejlesztésben is megvalósuljon.

Rácz György